

*Кучма Ольга Леонідівна,
докт. юрид. наук, професорка, професорка кафедри
трудового права та права соціального забезпечення
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПІЛЬГА УЧАСНИКУ БОЙОВИХ ДІЙ НА ПРИДБАННЯ СТРАХОВОГО ПОЛІСУ

Із 01.01.2025 року вступив у дію Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (далі – Закон), який містить нові підходи до регулювання правовідносин у тому числі і щодо пільгового придбання внутрішнього договору страхування цивільно-правової відповідальності (далі – поліс) для такої категорії страхувальників як учасники бойових дій. До 01.01.2025 року ця категорія осіб не мала обов'язку придбати поліс (за них несло відповідальність в межах законодавчо визначених лімітів Моторне (транспортне) страхове бюро), після вступу у дію Закону, такий обов'язок у них з'явився із пільгою, а саме: розмір страхової премії за полісом зменшується на 50 відсотків для страхувальника, який є громадянином України - учасником бойових дій - щодо транспортного засобу, який має робочий об'єм двигуна до 2500 сантиметрів кубічних або потужність електродвигуна до 100 кіловат включно та належить йому на праві власності, за умови керування таким транспортним засобом виключно страхувальником або особою, яка також належить до категорій, визначених частиною першою статті 13 Закону, та використання транспортного засобу без мети надання платних послуг з перевезення пасажирів та/або вантажу [1].

На численні зауваження військових про погіршення їх соціального захисту внесено зміни (квітень 2025 року) до Закону (надано можливість Кабінету Міністрів України встановлювати порядок, умови та розмір компенсації з Державного бюджету України на відповідний рік страхової премії пільговим категоріям страхувальників) та тільки у кінці серпня 2025 року Кабінет Міністрів

України затвердив Порядок компенсації витрат учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни із сплати страхової премії за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (далі – Порядок) [2].

Дискусійним є визначення у Порядку суб'єктного складу пільговиків, які мають право на компенсацію, адже до 01.01.2025 року крім учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни також звільнялися від обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності на території України постраждалі учасники Революції Гідності, особи з інвалідністю 1 групи, які особисто керували належними їм транспортними засобами, а також особи що керують транспортним засобом, належним особі з інвалідністю 1 групи у її присутності [3]. Таким чином, Порядок у частині суб'єктного складу осіб, які мають право на компенсацію, не у повній мірі поновлює соціальний захист, який був для пільгових категорій громадян до 01.01.2025 року.

Також при придбанні пільгового полісу не завжди страхувальники та і страховики і страхові посередники звертають увагу на те, що придбаний із пільгою поліс не тотожний полісу, придбаному без цієї пільги. Адже є умови використання транспортного засобу, щодо якого укладено пільговий поліс: водій має належати до пільгової категорії визначеної Законом, та інші умови, зазначені вище. І відповідно до частини третьої статті 13 Закону у разі порушення умов використання транспортного засобу, щодо якого укладено пільговий поліс, у страховика (МТСБУ) виникає право зворотної вимоги до особи, відповідальної за заподіяння шкоди, відповідно до пункту 4 частини першої статті 37 Закону (страховик після здійснення страхової виплати має право зворотної вимоги до особи, яка спричинила дорожньо-транспортну пригоду, або особи, яка відповідно до закону несе цивільну відповідальність за заподіяну шкоду, у разі використання транспортного засобу з недотриманням умов, визначених статтею 13 Закону, якщо на транспортний засіб був виданий пільговий поліс.) [1].

Тобто якщо чоловік має статус учасника бойових дій, придбав пільговий поліс, а забезпеченим транспортним засобом також буде керувати дружина, інші

особи, які не належать до пільгової категорії відповідно до Закону, то у разі дорожньо-транспортної пригоди з їх вини у них (крім учасника бойових дій) виникне обов'язок відшкодувати страховику у повному обсязі страхову виплату, яку страховик заплатить потерпілому. Тому, якщо учасник бойових дій, інший пільговик відповідно до Закону, планує використовувати забезпечений транспортний засіб спільно з іншими особами-не пільговиками, у використанні пільги при укладенні полісу немає сенсу (особливо, якщо він придбається не «для поліції», а для його справжнього призначення). **Пільговий поліс – це не тільки про його придбання за меншою вартістю, але і про особливості використання забезпеченого транспортного засобу у періоді забезпечення його пільговим полісом. Тому варто при укладенні полісу зважати на юридичні наслідки для інших водіїв забезпеченого транспортного засобу.**

Правові пільги є елементом спеціального правового статусу особи і, певним чином, визначають вид спеціального правового статусу особи [4, с.23]. Пільгу має тільки учасник бойових дій, інший пільговик, визначений Законом. Поліс видається на забезпечений транспортний засіб, яким фактично можуть керувати не тільки пільговики. Відповідно, хоча потерпіла особа і отримає страхове відшкодування за пільговим полісом, незалежно від того, хто саме був за кермом забезпеченого транспортного засобу, але винуватий у ДТП водій-непільговик не має такого ж обсягу соціального захисту як учасник бойових дій, а також не має іншого полісу, який би застрахував відповідальність всіх водіїв, що на законних підставах керують забезпеченим транспортним засобом. Тому такі водії-непільговики повинні відшкодувати у повному обсязі збитки, які заподіяли.

Ще одне питання потребує детальнішої уваги: перешкода для реалізації учасником бойових дій права на придбання пільгового полісу через не у повній мірі врегульоване у Законі питання юридичних наслідків зміни власника забезпеченого пільговим полісом транспортного засобу.

Відповідно до частини першої статті 16 Закону у разі зміни власника забезпеченого транспортного засобу в результаті його правомірного відчуження договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності зберігає

чинність до закінчення строку його дії, а права та обов'язки страхувальника переходять до нового власника зазначеного транспортного засобу [1]. При цьому законодавець не врахував, що новий власник, до якого перейшли права та обов'язки страхувальника-учасника бойових дій не завжди буде особою, яка належить до пільгових категорій осіб відповідно до Закону.

Також оскільки права і обов'язки страхувальника перейшли до нового власника, то колишній власник забезпеченого транспортного засобу після його відчуження втрачає права страхувальника, у тому числі і право ініціювати перед страховиком розірвання пільгового полісу.

Для учасника бойових дій важливість цього питання полягає у тому, що придбати наступний пільговий поліс він зможе за умови відсутності протягом строку дії такого пільгового полісу інших чинних пільгових полісів, укладених із тим самим страхувальником [1]. Тому, поки діятиме попередній пільговий поліс на вже відчужений забезпечений транспортний засіб, учасник бойових дій не зможе скористатися пільгою для купівлі наступного полісу для іншого свого транспортного засобу.

Для підвищення соціального захисту учасників бойових дій необхідно передбачити у Законі додаткову підставу дострокового припинення полісу, з врахуванням того, що якщо змінюється власник забезпеченого пільговим полісом транспортного засобу, то пільговий поліс повинен припинити свою дію. Адже гарантоване державою право на пільгу учаснику бойових дій при придбанні полісу не повинно залежати ні від статусу нового власника забезпеченого транспортного засобу, ні від бажання нового власника ініціювати перед страховиком розірвання пільгового полісу, ні від бажання страховика погодитись на таке розірвання.

Список використаних джерел:

1. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон від 21 травня 2024 року №3720-

IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-20#Text> (дата звернення 23.10.2025)

2. Про затвердження Порядку компенсації витрат учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни із сплати страхової премії за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Постанова від 22 серпня 2025 року №1091 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1091-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення 23.10.2025)

3. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон від 01 липня 2004 року №1961-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (дата звернення 23.10.2025)

4. Андріїв В. М., Кучма О. Л., Сіньова Л. М. Забезпечення пільгами як різновид соціальної функції держави. Навчальний посібник. – Київ : юридичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2017. 524 с. URL:<https://ir.library.knu.ua/handle/15071834/5428> (дата звернення 23.10.2025)